

*School for Teachers
Училище за учители*

СЪЗДАВАНЕ НА ИНТЕРАКТИВНА ОБРАЗОВАТЕЛНО-ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА СРЕДА ЗА ФОРМИРАНЕ НА ОСНОВНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА УЧЕНИЦИТЕ ЧРЕЗ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПРОЕКТООРИЕНТИРАН ПОДХОД

Людмила Рижук
СОУ „Васил Левски“ – Велинград

Резюме. Днес в Европа се извършва активен преход към информационно общество. В световен мащаб се налага глобализация на икономиката, висока мобилност на работната сила и се изисква нов тип компетентности на личността в социалната и професионалната сфера. Тези процеси рефлектират особено силно в сферата на образованието. Основна ценност в Лисабонската стратегия е не материално-производствената сфера, а информацията, знанието, образованието, което трябва да дава резултати в услуга на производителността. Затова от централно значение е усвояването на ключови умения на всички нива на образованието и обучението. В тази статия се разглежда процес на създаване на интерактивна образователно-предприемаческа среда за формиране на ключови компетентности на учениците чрез използване на проектоориентиран подход.

Keywords: key competences, interactive educational and entrepreneurship surroundings, practice-oriented approach, interactive methods and work techniques

Европейската рамка за ключови умения за обучение през целия живот набелязва и определя 8 ключови компетентности, предпоставки за личната реализация, активното гражданско участие, социалното приобщаване и пригодността за наемане на работа в едно общество на знанието. Тези компетентности са: общуване на майчиния език, общуване на чужди езици, умения по математика и основни умения по науки и технологии, умения в областта на цифровите технологии, придобиване на умения за учене, социални и граждански умения, инициативност и предприемачество, умения за отчитане на културните различия и изразяване.

Повечето от тези ключови умения с успех се формират в часовете по класически дисциплини: български език и литература, математика, чужди езици,

предмети от философски цикъл, информационни технологии. Но за изграждане на такива умения като инициативност и предприемачество, социални и граждански умения, умения за отчитане на културните различия и изразяване са необходими нови предмети, нови подходи, поставяне на учениците в реална среда и в условията на пазарна икономика.

„Днес всеки в обществото на услугите следва да има по-различни социални компетенции, следва да бъде участник, да конструира собственото си лично и професионално поведение, както и да бъде творческа част от организация. За пръв път обществото има необходимост от нарастващ брой социално и технологично образовани индивиди, а не от тясно специализирани, социално неграмотни личности“ (Вацов, 2009).

В експерименталната работа в СОУ „Васил Левски“ особено внимание се отделя на създаване на интерактивна образователно-предприемаческа среда чрез проектоориентиран подход, тъй като формирането на механизма на детско-юношеското предприемачество е един от резултатите на иновационната дейност на училището. Практикоориентираното обучение се осъществява чрез прилагане на следните интерактивни форми на преподаване:

- Разработване на бизнес проекти с последващо производство на конкретен продукт или услуга.
- Участие в организационно дейностни игри.
- Компютърно моделиране и др.

Нашите изследвания показваха, че социално-икономическото образование се реализира чрез създаване на учебна технология, построена на базата на имитационен подход. В основата на дадена технология лежи специализирана образователна среда, която обхваща цял учебен процес.

Учебната среда представлява съвкупност от взаимосвързани организационно-дидактически методи и средства, които лежат в основата на изграждане на учебния процес и осигуряват провеждане на обучение въз основа на имитационни практикоориентирани подходи.

В нашето училище образователната среда се реализира във вид на модел на реално предприятие. Комуникациите, процесите на координация и взимане на решения, които се разглеждат във връзка с материалните и паричните потоци и във взаимовръзка на всички елементи на вътрешната среда на предприятието, са основни обекти, които се изучават в рамките на дадена технология. Обучението в това моделно предприятие (учебна ученическа компания) цели учениците да придобият следните умения и навици:

- да познават вътрешната структура на организацията и информационните потоци на реално действащо предприятие;
- да знаят основните подходи към прилагането на принципите на разделение на труда в стандартните дейности;

- да прилагат разделението на труда и разпределението на задачите на отделни секции за основните дейности на предприятието;
- да осъзнават проблемите, възникващи при управление на едно предприятие, и да се запознаят с техниките за тяхното решаване;
- да умеят да взимат решения, отчитайки ненадеждността на информацията в планирането, взимайки предвид процесите на координация.

Както се вижда от нашата 8-годишна експериментална работа, обучението по предприемачество чрез проектоориентиран подход е продуктивна дейност, която позволява да се комбинират теоретичното и практическото обучение. Знанията и уменията в този случай се разглеждат като съществени инструменти при конкретни дейности на ученика в процеса на планиране, изпълнение на възложената задача и оценка на собствените си действия. Тази връзка между образованието и практическото действие е важно условие за формирането на общи и специфични компетентности на учениците, които говорят за готовността им за предприемаческа дейност.

Критериите за такава готовност от личностно-психологическа гледна точка са: самостоятелност, способност към инициативна активност, емоционално и волево фокусиране върху предприемаческата дейност, комплексни умения за успешно започване на бизнес дейности.

За пълноценното обучение на предприемачески качества, по наше мнение, са необходими условия, при които ученикът ще бъде в състояние да получи не само теоретични знания, но също така и практически опит на взаимодействие, да покаже своите собствени чувства. Във връзка с този специален раздел в обучението по предприемачество ние подчертаваме формирането на комуникативни умения на учениците: преценка и избор на партньорите за съвместна работа; разбиране на ситуацията на общуване; разграничаване на различните видове комуникация и избирайки съответния начин на взаимодействие с партньорите.

Системата на практикоориентираните дейности е органичен елемент от образователната система на такова педагогическо пространство, в което се ражда нуждата на учениците от професионална самоидентификация в живота в съответствие с техните наклонности, способности, професионални намерения, запознаване на учениците със социални проблеми и културни ценности. Само чрез практикоориентираните дейности по-пълно се проявяват индивидуалните способности на ученика, неговата свобода на избор.

Практикоориентираният подход гарантира развитието на образователната система, създава условия за формиране на активна социална позиция на ученика. Създаването на това „педагогическо пространство“ има големи възможности за самореализация на личността.

Предприемаческата дейност на учениците придобива свойствата на образователната система при спазване на следните три критерия:

– целите на предприемаческата дейност трябва да отговарят на психологическо-педагогическите закономерности на индивидуалното развитие на подрастващите младежи и развитието им като потенциални субекти на предприемаческата активност;

– съдържанието на предприемаческата дейност се определя от взаимодействието на учителя и ученика в решаването на индивидуални проблеми в процеса на самореализация на ученика;

– технологиите за обучение по предприемачество да са разработени не само въз основа на модел за финансово-икономически успех, но също така и върху моделите за социален успех.

Основна роля при взаимодействието учител – ученик в тази образователно-предприемаческа среда играе обучението, базирано на доказателства – Evidence Based Teaching (EBT) (Petty G, Thornes N, 1999).

Основни принципи на EBT са изграждането на постоянна връзка между обучението и живота на учениците, поощряване на креативното мислене на учениците чрез креативни дейности, използване на текущ материал от медиите и други източници, използване на нови техники за запомняне, работа с научни текстове („разследване“ на проблема), създаване на креативни групи и съвместна работа.

Специална роля в това отношение имат интерактивните методи на обучение, които се основават на взаимодействието на знанията и опита на учениците със знанията и опита на други хора (бизнес консултанти, родители, доброволци). Новите знания, умения и нагласи на учениците се формират въз основа на и във връзка с такъв опит.

Проучванията, направени през 1980 г. от Националния тренинг център (САЩ) показват, че интерактивните методи позволяват да се увеличи процентът на възприемане на преподавания материал и на придобиване на практически опит за общуване.

Независимо от избрания интерактивен метод, е целесъобразно да се използва методиката за групово учене (Тодорина, 2010). По време на занятията, провеждани с използване на интерактивни методи на обучение, учениците придобиват практически опит, необходим за работа в екип. Научават се да вземат оптимални решения, да анализират данни, да представят своята гледна точка и да дебатираат, да подлагат на анализ субективните отношения, породени от емоционалните, причинно-следствени и оценъчни компоненти.

Нашият експеримент показва, че при подготовката на деца и юноши за самостоятелна предприемаческа дейност е ефективна такава форма на работа, която се състои в разработване на техните собствени бизнес проекти, тяхната практическа реализация и рефлексия на получените резултати.

Управлението на процеса на проектиране се извършва въз основа на шест принципа: информационно-аналитичен, мотивационно-целеви, планово-

прогнозен, организационно-изпълнителски, контролно-диагностичен и регулаторно-корективен.

Под предприемаческа дейност се разбира проектно-практическа човешка дейност, насочена към преобразуването на социално-икономическия живот чрез осигуряване и разгръщане на иновации не само в разработени сфери, но и в нови области на реалността и живота. В основата на предприемаческата дейност лежи идеята. Тя става предприемачески ресурс и се въплъщава чрез проект в новата дейност – предприемачески проект. С други думи, своите ресурси предприемачът създава сам. Това са нови предприемачески идеи, фирми, проекти и програми, това са културните норми, методи, инструменти за предприемаческата дейност. От всичко горе посочено следва, че предприемачеството като дейност по създаване на нещо ново не е задължително и невинаги носи комерсиален характер.

Практически всички проекти, които се разработват от учениците в рамките на образователно-предприемаческата дейност (както комерсиални, така и със социална насоченост), предполагат работа върху всеки елемент на логическата схема за проектиране и реализация на реален собствен бизнес: идея – обсъждане на проекта – програма за осъществяване – бизнес план – експертиза – дейност – рефлексия на резултатите – внасяне на корекции в проекта.

В процеса на обучение на учениците в основите на икономиката са използвани ролеви бизнес игри. Основната цел на такива игри е прилагането на практика на теоретичните знания по икономика и икономическо законодателство.

Една от формите на тези игри, която се използва за обучение на учениците по предприемачество, е практикум „Учебна ученическа компания“, разработен въз основа на програмата на неправителствената организация „Джунър Ачийвмънт“ и одобрена от Министерството на образованието и науката. Главната особеност на програмата е нейния приложен характер. В процеса на учебно-деловата игра учениците създават симулационни ученически компании. В тази дейност се използва опростен модел на „пазар“, „предприятие“, „система за данъчно облагане“, което позволява на участниците да се включат в процеса на управление на фирмата и да практикуват всички стопански дейности – от набирането на капитала и подписването на търговски споразумения до производството на продукта и счетоводството на компанията.

Членовете на ученическата компания са учениците от X – XI клас на училището, които в IX клас завършиха обучението по програма „Икономика“. Работата в учебната компания дава на учениците големи и разнообразни възможности за групово и индивидуално обучение, насочено към усвояване на знания и умения в следните области: предприемаческа дейност и мениджмънт, проучване на пазара, бизнес планиране, разработване на стратегии за развитие на предприятието, финансово планиране.

Учениците придобиват и развиват личностно-професионални качества и практически умения, които да им помогнат да се ориентират в настоящите социално-икономически условия, да се подготвят за следващия етап от живота след училище, както и да допринесат за процеса на социализация и професионално самоопределяне.

Ключов фактор за успеха на „Учебна ученическа компания“ е участието на бизнес консултантите, чиято роля могат да изпълняват родителите, педагогическият персонал, представителите на бизнеса. Те стават наставниците, които споделят професионалния си опит с цел обучение на квалифицирани кадри, разширяване на възможността за професионална самореализация на младите хора, повишаване на тяхната социална адаптация и икономическа независимост. Принос на бизнес консултантите в успеха на ученическата компания е да се покаже с примери от реалната практика как да се прилагат знанията и уменията, придобити в процеса на обучението.

В процеса на работата си учениците прилагат на практика знанията, придобити по всички учебни предмети. За създаването на бизнес – плана те използват знанията си по български език и литература и ИТ, за участие в програмата „Предприемачество без граници“ – компетенциите си по английски език и ИТ, за счетоводна дейност – знанията по математика и ИТ, за производството на продукти – знанията по всички предмети, в зависимост от спецификата на продукта.

Нашето изследване показва, че в такава интерактивна образователно-предприемаческа среда могат да бъдат интегрирани всичките училищни дисциплини, което осигурява целенасоченост, комплексна интеграция и системност в обучението. Доказателството за това е участието в 11 международни форуми, 15 национални отличия, победи в 3 европейски и 1 световно състезание. Всички участници в учебните ученически компании продължават своето образование в страната и чужбина.

Заклучение

След завършване на обучението си учениците получават не само теоретични, а и много важни практически знания както в сферата на икономиката, така и в образователната сфера. Съчетанието теория – практика, използването на ИТ за решаване на конкретни предприемачески задачи, както и прилагането на интерактивни методи на преподаване (мозъчна атака – brain storming, мисловни карти – mind maps, реални условия за практическа работа) дават великолепни резултати за формиране на ключови умения за обучение през целия живот, приети на Лисабонската конвенция. Обучавани в такава интегрирана интерактивна образователно-предприемаческа среда, учениците постоянно подобряват и разширяват своите интереси, подобряват своите способности и усвояват умения за работа в новите форми на социален живот, в условията

на глобализация и многокултурност, овладявайки механизмите на професионална самоидентификация и като резултат – механизмите на професионално и личностно саморазвитие.

ЛИТЕРАТУРА

Вацов, С. (2009) „Предизвикателствата на компетентностния подход“, *International Science conference*, 2, 116.

Тодорина, Д. (2010) „Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти)“. Сб. „Интерактивните методи в съвременното образование“, Университетско издателство „Н. Рилски“ – Благоевград, 8.

Petty, G., Thornes, N. (1999) Evidence Based Teaching. *Technical Report* № 574, The English Language Center, Brighton, 37.

Лисабонска стратегия за образованието, <http://europa.eu>.

Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година, МОН, <http://www.mon.bg/?go=page&pagelId=74&subpagelId=143>.

CREATING INTERACTIVE EDUCATIONAL AND ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT FOR THE FORMATION OF KEY COMPETENCES OF STUDENTS THROUGH USING PRACTICE-ORIENTED APPROACH

Abstract. Nowadays Europe is actively moving towards an information society. Globalization of the economy, high labor mobility, calls for new competences of individual, social and professional sphere. These processes particularly reflect in education. According to the Lisbon Strategy the core values are not in the production sphere, but in the sphere of information, knowledge and education. Therefore acquiring key skills at all levels of education and training is essential. This article examines the acquisition of key competences by creating an interactive educational and entrepreneurial environment using practice-oriented approach.

✉ **Mrs. Liudmyla Ryzhuk**
Entrepreneurship and ICT Teacher
Vasil Levski High School
Velingrad, Bulgaria
E-mail: l_ryzhuk@yahoo.com